

## דגם תשובות לשאלון בתנ"ך לבתי הספר העיוניים

מס' 002371, 002103, 207. קיץ תשע"ז

### פרק א' — תורה: דברים

#### 1. "הארץ הטובה" ומות משה

- א. (1) המניע של משה להיכנס לארץ היה:
- כדי לקיים את כל מצוות התורה כולל המצוות התלויות בארץ.
  - אן: בגלל המעלה הרוחנית המיוחדת והשראת השכינה שיש רק בארץ ישראל.
  - אן: כדי לתת עינו לטובה בארץ ישראל ולברכה.
  - אן: כדי לעזור לבני ישראל להכרית את עמי כנען ובכך למנוע את הגלות.
- (2) ציוויים למשה בעקבות בקשתו (יש להסביר שני ציוויים. לא לצטט):
- לא לבקש עוד מה' להיכנס לארץ.
  - לעלות להר נבו ולראות הארץ.
  - למנות את יהושע למנהיג במקומו / לחזק את יהושע.
- ב. (1) לפי רמב"ן, ה' הראה למשה את כל חלקי הארץ / את נחלות כל השבטים.
- (2) לפי רש"י, ה' הראה למשה את כל המאורעות הצפויים לקרות לעם ישראל בעתיד עד לתחיית המתים.
- ג. שתי הסיבות בגללן מקום קברו של משה אינו ידוע:
- כדי שישראל לא יהפכו את קברו למקום פולחן רוחני שיהיה תחליף לבית המקדש.
  - כדי שאומות העולם לא יטמאו את קברו בעבודה זרה.

#### 2. "פתח תפתח"

- א. (1) דינים הנוגעים לעבד או לאמה עבריים המוזכרים בספר דברים ומוסיפים על הנאמר בספר שמות (יש להסביר אחד):
- מצוות הענקה: לתת מענק כספי לעבד ואמה עבריים בשחרורם.
  - גם אמה עבריייה זכאית לצאת לחופשי אחרי שש שנים ולא רק עבד.
  - אמה עבריייה אינה נמכרת בגנבתה)
- (2) עבד שנרצע משתחרר בשנת היובל.
- ב. (1) על פי רש"י, כמו שהעניק ה' לבני ישראל מרכוש המצרים ביציאת מצרים, ולאחר מכן גם מן הרכוש של המצרים שטבעו בים סוף, כך גם ה' מצווה על האדון לדאוג לרווחת העבד שלו וביציאתו לחופשי לתת לו מרכושו. (לקבל גם תשובה פחות מפורטת, כמו, כשם שה' נתן לבני ישראל מרכוש המצרים כשהשתחררו מעבדות מצרים כך גם האדון צריך לתת לעבד המשוחרר מענק מרכושו).
- (2) מצוות הענקה מיטיבה גם עם האדון, כי קיומה מחנך אותו לנתינה / כי קיומה מחנך אותו לדאגה לחלש / כי קיומה הופך אותו לאדם מוסרי וערכי יותר.
- ג. (1) בית דין מוכר אדם לעבדות בגלל גנבה שלא היה יכול להחזיר את שוויה.
- (2) הרכוש שהאדון מצווה לתת לעבדו המשתחרר, יסייע לו להתפרנס ביושר וימנע ממנו עוני שעלול להוביל אותו לגנוב פעם נוספת.

#### 3. "הנהגה"

- א. (1) לפי דעה אחת מינוי מלך הוא מצווה. לפי הפירוש הזה המילה "ואמרת" היא לשון ציווי, חובה. לפי דעה אחרת, מינוי מלך הוא אפשרות, רשות. לפי דעה זו, המילה "ואמרת" פירושה אם תאמר, אם תרצה.
- (2) המלך מצווה לכתוב לו ספר תורה כדי להזכיר לו שעל אף מעמדו הרם, הוא מחויב לה', לתורה ולמצוות כמו אנשים פשוטים בעם. לקבל גם: כדי שיהיה ירא ה' / כדי שישמור את מצוות התורה / כדי שלא יתגאה.
- ב. (1) לפי רש"י, טעם האיסור על ריבוי סוסים הוא כדי שלא יחזיר את העם למצרים משום שמצרים היו קונים

סוסים משובחים למרכבות מלכותיות (לשים לב): פירוש רש"י לפני התלמידים ולכן התשובה חייבת לכלול הסבר לדברי רש"י — "שהסוסים באים משם".

(2) סיבה נוספת לאיסור ריבוי הסוסים היא למנוע מן המלך לבטוח בכוחו הצבאי, באמצעות ריבוי סוסים ומרכבות ברזל, במקום לבטוח בה' (לשים לב): התשובה היא על פי רמב"ן שאינו לפנייהם).

ג. (1) מותר למלך להרבות כסף וזהב לצרכים לאומיים וציבוריים (משכורות, מקדש, מלחמות).

(2) אסור למלך להרבות כסף וזהב לצרכים אישיים ופרטיים שלו (איסוף במחסנים שלו, גאווה ברכושו הרב). תתקבל גם תשובה שאיננה מכלילה אלא נותנת דוגמה.

#### 4. "דיני מלחמה"

א. (1) הציווי: לא לפחד מן האויב. הנימוק: כי ה' עמם במלחמה / כי ה' נלחם בעבורם / כי ה' יעזור להם ויגן עליהם במלחמה.

(2) הציווי לאיש הירא ורך הלבב הוא לשוב לביתו ולא לצאת לקרב. יש לכתוב פרוש אחד מן השניים הבאים:

• האישי ירא מן המלחמה עצמה. "אינו יכול לראות חרב שלופה" (רש"י), "שאינן בטבעו לראות מכת חרב והרג" (רמב"ן).

• האישי ירא שימות במלחמה בגלל העברות שבידו (הפירוש השני ברש"י).  
ג. (1) שלושת המצבים:

• איש שבנה בית חדש ועדיין לא גר בו.

• איש שנטע כרם ועדיין לא חילל את פרותיו (נטע רבעי).

• איש שאירש אישה ועדיין לא נשאה.

יש להקפיד על באור בלשון התלמיד.

(2) הסיבה המשותפת לשחרורם מן המלחמה: לבם של שלושת האנשים האלה נתון למה שטרם הספיקו לסיים (האישה שעדיין לא נשאו, הכרם שעדיין לא חיללו, הבית שעדיין לא חנכו) ולא למלחמה.

ג. (1) בעת היציאה למלחמה האויבים מאוחדים ויש ביניהם שלום.

(2) הנס: ה' יוצר פירוד ומחלוקות בין האויבים ובמצב זה קל יותר לישראל להילחם נגדם ולנצח אותם.

#### 5. "לא תוכל להתעלם"

א. יש לצטט ולהסביר שניים מן החטאים האלה:  
סורר — סר מן הדרך.

מורה — מסרב לעשות רצון הוריו.

זולל — אוכל הרבה בשר / שקוע בתאוות חומריות.

סובא — שותה הרבה יין / רגיל להשתכר / שקוע בתאוות חומריות.

ג. (1) על פי רמב"ן, בן סורר ומורה נענש בעונש חמור ביחס לחטאיו, כדי להרתיע אחרים מהתנהגות דומה / כדי שמעשיו הרעים לא יפגעו באנשים אחרים.

(2) לפי רש"י, הוא נהרג על שם סופו. לא בגלל המעשים שהוא עושה בהווה, אלא בגלל מה שהוא עלול לעשות בעתיד. התורה מעדיפה שהוא ימות זכאי לפני שחטא ולא חייב לאחר שחטא בחטאים שעונשם מוות.

ג. (1) השאלה: מדוע משתתפים אנשי העיר בענישת הבן (ולא רק בית הדין)?

(2) התשובה: כי היה חשש שהתנהגותו תפגע בשאר אנשי העיר מבחינה רוחנית או מוסרית. הריגתו מונעת ממנו לקלקל את בני העיר, לכן הם הורגים אותו.

#### פרק ב' — נביאים: מלכים ב, ירמיה

#### 6. מלכים ב' פרק כ"ד, ירמיהו פרק כ"ח

א. (1) הוגלן: המלך ומשפחת המלוכה, כל שכבת ההנהגה והמעמדות הגבוהים בעם / האליטה / מי שעסקו בייצור כלי

נשק / תלמידי החכמים. לא הוגלן: פשוטי העם — "דלת העם".

- (2) חנניה ניבא שהגולים שגלו בגלות החרש והמסגר יחזרו ליהודה כעבור שנתיים.
- ב. (1) על פי דברי ירמיהו, רק לאחר שנבואה מתגשמת אפשר לדעת שהנביא שניבא אותה היה נביא אמת ודיבר בשם ה'.
- (2) על פי רש"י, נבואת פורענות שאינה מתקיימת, אינה מעידה שהמנבא אותה היה נביא שקר, משום שה' יכול לבטל את הפורענות שניבא הנביא (אם העם חזר בתשובה).
- ג. (1) על פי מלבי"ם, **תוכן** דברי חנניה בנוגע להשבת כלי המקדש צפוי להתגשם.
- (2) על פי מלבי"ם, **המועד** שנקב חנניה בנבואתו להשגת הכלים, הוא שקרי ואינו צפוי להתקיים (הכלים יושבו בעוד שבעים שנה ולא בעוד שנתיים).

## 7. ירמיהו פרק כ"ו, פרק ל"ו

- א. (1) השרים חששו שהמלך יפגע בירמיהו בגלל קריאתו של ירמיהו להיכנע לבבל, המנוגדת לתפיסה של המלך והויקים שיש להילחם בבבל.
- (2) לשרים היה חשוב לשאול זאת את ברוך, כדי לוודא שירמיהו אכן אמר את דברי הנבואה הכתובים במגילה.
- ב. נקודות דמיון בין האירועים בשני הפרקים (יש לציין שתיים):
- מנהיגים בעם רצו להרוג את ירמיהו בשל נבואותיו.
  - אנשים בהנהגה תמכו בירמיהו.
  - ירמיהו ניצל בסופו של דבר.
- ג. (1) השאלה: מדוע קהל היעד לנבואות של ירמיהו מוזכר בפסוק א' בסדר היררכי יורד (מלמעלה למטה) — מלכים, שרים, כהנים, עם הארץ? אן – מהו ההיגיון שבסדרם של המוזכרים בפסוק א'?
- (2) העיקרון: כדי להיות אמיץ ולמגר את הפחד יש להתעמת ישירות עם האיום המפחיד ביותר ועם האתגר הגדול ביותר ולאחר מכן כל התמודדות כבר תהיה פשוטה יותר.

## 8. יחזקאל פרק ל"ז

- א. (1) יחזקאל הצטווה לקחת שני עצים, לכתוב על אחד "יהודה" ועל השני "יוסף", ולקרב אותם זה לזה אן להרכיב אותם לעץ אחד משותף.
- (2) המעשה הסמלי מבטא את האחדות שתהיה בין שבטי אפרים ליהודה / בין הממלכות היריבות ישראל ויהודה.
- ב. (1) יש הבטחות שהתקיימו בבירור (קיבוץ גלויות, יישוב ארץ ישראל, ממלכה אחת ולא שתי ממלכות) יש הבטחות שטרם התקיימו (הקמת המקדש),
- ויש הבטחות שהתגשמו חלקית או שאפשר לחלוק על מידת התגשמותם (אחדות פנימית בעם, קיום מצוות, קבלת עול מלכות שמים).
- יש לאפשר תשובות היגיוניות נוספות.
- הבטחות שכבר התגשמו (יש לצטט ולהסביר אחת):
- "וְקִבְצְתִי אֹתָם מִסְבִּיב וְהִבֵּאתִי אוֹתָם אֶל-אֲדָמָתָם" — קיבוץ גלויות.
  - "וְעָשִׂיתִי אֹתָם לְגוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל" — אחדות העם.
  - "וּמְלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכָלֶם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיוּ עוֹד לְשְׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יִחָצוּ עוֹד לְשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד" — ממלכה אחת ולא פילוג המלוכה
  - "וְלֹא יִטְמְאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכָל פְּשָׁעֵיהֶם" — אין עבודה זרה.
  - "וּבְמִשְׁפָּטֵי יְלָכוּ וְחֻקוֹתַי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אוֹתָם" — קיום מצוות ה'.
  - "וְיָשְׁבוּ עַל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדֵי לְעֶזְקָב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ-בָהּ אַבְוֹתֵיכֶם" — יישוב ארץ ישראל.
  - "וְיָשְׁבוּ עַלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם" — יישוב ארץ ישראל במשך דורות רבים.
  - "וּנְתַתִּים וְהָרַבִּיתִי אוֹתָם" — ריבוי העם.
  - "וְהָיִיתִי לָהֶם לָאֱלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ-לִי לְעָם" — קבלת מלכות ה'.
  - "וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי ה' מְקַדֵּשׁ אֶת-יִשְׂרָאֵל בְּהִיּוֹת מְקַדְּשֵׁי בְתוֹכָם לְעוֹלָם" — הכרת הגויים בבחירת ישראל, קידוש שם ה' בעולם.
- (2) הבטחות שטרם התגשמו אך יש ציפייה להתגשמותן (יש לצטט ולהסביר אחת):

- "וְעֵשִׂיתִי אִתְּם לְגוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל" — אחדות העם (עדיין לא התגשמה במלואה).
- "וְעַבְדֵי דָוִד מְלָךְ עֲלֵיכֶם וְרוּעֵה אֶחָד יִהְיֶה לְכֶלְכֶם" — מלכות בית דוד.
- "וּבְמִשְׁפָּטֵי יִלְכוּ וְחֻקוֹתַי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אוֹתָם" — קיום מצוות ה' (עדיין לא התגשמה במלואה).
- "וַיֵּשְׁבוּ עֲלֵיכֶם הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד-עוֹלָם" — יישוב ארץ-ישראל לעולם ולדורות.
- "וְדָוִד עַבְדֵי נְשִׂיא לְהֶם לְעוֹלָם" — מלכות בית דוד.
- "וְנָתַתִּי לְהֶם בְּרִית שְׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם" — שלום נצחי.
- "וְנָתַתִּי אֶת-מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכְכֶם לְעוֹלָם" — בית המקדש.
- "וְהָיָה מִשְׁכַּנִּי עֲלֵיכֶם" — השראת שכינה.

ג. שתי הבטחות המשותפות ליחזקאל ולדברים:

— קיבוץ גלויות:

- "ושב וקיבצך מכל העמים" (דברים ל', פסוק ג').
- "הנה אני לוקח את בני ישראל מבין הגויים" (יחזקאל ל"ז, פסוק כ"א).
- בני ישראל יחזרו בתשובה וישמרו את מצוות ה':
- "ושמעת בקול ה' ועשית את כל מצוותיו" (דברים ל', ח').
- "ובמשפטי ילכו וחוקותי ישמרו ועשו אותם" (יחזקאל ל"ז, כ"ד).

— ריבוי העם

- "והרבך מאבותיך" (דברים ל', ה).
- וּנְתַתִּים וְהִרְבִּיתִי אוֹתָם (יחזקאל ל"ז, כו).

## פרק ג' — כתובים: עזרא ונחמיה

### 9. עזרא פרק א'

- א. (1) הצהרת כורש אפשרה ליהודי בבל לעלות לירושלים ולבנות בה מחדש את בית המקדש.
- (2) הצהרת כורש אפשרה לנשאים בבבל לתמוך כלכלית בעולים לארץ-ישראל.
- ב. (1) כל הכלים המוזכרים בפסוקים אלה, קטנים בגודלם ואינם חשובים.
- (2) דוגמאות נוספות מפרקים אחרים בעזרא לפער שבין הציפייה של עולי בבל ובין מה שאירע בפועל (יש לציין אחת):
- בפרק ב': מיעוט מספר העולים שחזרו לשבת ביהודה (רוב העם נשאר בבל) אף שציפו לגל עלייה גדול וכולל.
- בפרק ג': גודלו ופשטותו של היכל ה' בהיווסדו, בהשוואה לזיכרונות הזקנים שעוד חיו בימי הבית הראשון.
- בפרק ג': הקשיים הרבים בבניין המקדש; למרות הצהרת כורש התעכבה הבנייה מסיבות רבות.
- בפרק ד': הקשיים הרבים סביב בניית החומה, למרות הציפייה לבניין חומות ירושלים.
- הייחוס של זרובבל (למלכי יהודה) ויהושע (כהן) עשוי לעורר ציפייה לגאולה שלמה ולחזרת מלכות בית דוד, דבר שלא התרחש.

### 10. עזרא פרק ד'

- א. (1) אפשר לקבל אחת מן התשובות:
  - זרובבל הבין שהם אינם מתכוונים להשתתף בבניית המקדש ובקשתם היא רק אמתלה כדי לעכב את הבנייה (רש"י).
  - בני ישראל אינם יכולים לשתף פעולה בבניית בית ה' עם אנשים שעובדים גם עבודה זרה (מלבי"ם).
  - מבחינה חוקית, הצהרת כורש אפשרה לבנות בית רק לה' א-לוהי ישראל, ולכן רק ישראל יכולים להשתתף בבנייה.
- (2) בפסוקים אלה הכינוי "עם הארץ" מתייחס לצרי יהודה ובנימין / לנכרים שחיו בארץ-ישראל / לשומרונים / לכותים.
- פעולות שלהם המתוארות בפסוקים אלה (יש להסביר אחת מן הפעולות ואין צורך לצטט או לבסס על הכתוב):
  - הפריעו לעולים לבנות את בית המקדש.

- גרמו להם להתייאש ולא לעבוד.
- הפחידו אותם כדי שלא ימשיכו בעבודה.
- שכרו יועצים שילשינו עליהם באוזני המלך.
- ב. (1)** המלך שבימיו התחדשה הבנייה היה דריווש.
- (2)** זרובבל — מנהיג הגולים, היה נינו של המלך יהויכין.
- ישוע — צאצא למשפחת הכהונה, היה הכהן הגדול של עולי בבל שניהל את העבודה במקדש.

## 11. נחמיה פרק י'. פרק י"ג

- א. (1)** ארבע המצוות שהתחייב העם לשמור על פי האמנה (יש לכתוב שלוש מהן):
  - הימנעות מנישואי תערובת
  - שמירת שבת
  - שמיטת קרקע
  - שמיטת כספים
- (2)** כל ההתחייבויות בפסוקים אלה קשורות לחיזוק מעמד של בית המקדש.
- ב. (1)** ההתחייבות שהופרה הייתה לשמור שבת.
- (2)** פעולות של נחמיה לתיקון המצב (יש לציין אחת):
  - תוכחה למנהיגי הציבור;
  - סגירת שערי העיר בשבת והעמדת שומרים;
  - הפחדת הסוחרים כדי שלא יבואו לסחור בשבת.